

УДК 336.748.12

А. О. Білокін,
студентка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНФЛЯЦІЇ, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНІ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ

L. Bilokin,
student, Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

THEORETICAL BASES OF INFLATION, ITS FEATURES IN UKRAINE AND IMPACT ON THE ECONOMY

У поданій статті визначено сутність інфляції, теоретичні основи її видів та її вплив на економіку України. Автором було досліджено причини інфляційних процесів та їх основні негативні прояви, опрацьовано статистичні дані та досліджено сучасний стан інфляції в Україні, її динаміка за 2003—2013 роки. Визначено шляхи впливу інфляції на економічну ситуацію в країні, а також запропоновано заходи короткострокового та довгострокового характеру для боротьби з інфляцією.

In the submitted paper the essence of inflation, the theoretical foundations of its species and its impact on the economy of Ukraine. The authors investigated the causes of inflation and its main negative effects, processed statistics and the current state of inflation in Ukraine, its dynamics for 2003—2013 years. The ways of the effects of inflation on the economic situation in the country, and suggests measures of short-term and long-term nature to fight inflation.

Ключові слова: інфляція, інфляційний процес, індекс споживчих цін, антиінфляційні заходи, економічний розвиток.

Key words: inflation, inflationary process, consumer price index, anti-inflation adjustment, economic development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З переходом до ринкових форм господарювання в Україні особливого значення набуває державна політика, реалізація якої спрямована на досягнення стабілізації макроекономічних параметрів економічного зростання, одним з яких є темп інфляції. Інфляція є одним із найтяжчих проявів макроекономічної нестабільності. У світі немає країни, яка б тією чи іншою мірою не зазнала б втрат від інфляції.

Інфляційні процеси призводять до спаду економічного розвитку, що супроводжується зниженням темпів виробництва, порушенням руху грошових потоків, стрімким зростанням цін, зниженням життєвого рівня населення і знеціненню національної грошової одиниці. Україна переживає період високих темпів розвитку інфляційного процесу, що вимагає розроблення антиінфляційних заходів щодо цього явища. Тому дослідження передумов формування, особливостей та наслідків інфляційного процесу як системного утворення є досить актуальним питанням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематиці дослідження інфляційних процесів присвячена велика кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Теоретичну основу вивчення інфляції становлять праці класиків економічної думки: Д. Юма, Д. Рікардо, І. Фішера, Дж. Кейнса, А. Пігу, А. Маршала, М. Фрідмена, П. Самуельсона, А. Іларіонова, С. Корабліна. Вітчизняні розробки у цій сфері на-

лежать Базилевич К.С., Баластрик Л.О., Василюк О.Д., Ковальчуку С.В., Опаріну В.М., Федосову В.М., Юрію С.І. та іншим. Економічні основи виникнення інфляційних процесів досліджували Пухтаєвич Г.О., Панчишин С.М. Методологічні положення щодо оцінювання рівня інфляції та шляхів її подолання досліджували Серєда А.Р., Савченко А.Г., Макаренко І.П., Бункіна М.К., Семенов А.М. та інші.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження особливостей інфляційних процесів в Україні та їх вплив на економіку, оскільки за роки незалежності так і не знайдено ефективного методу подолання інфляції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Термін "інфляція" походить від латинського слова *inflatio*, що в перекладі означає "роздування, набухання". Вперше він був застосований для характеристики економіки в період війни 1861—1865 рр. В Північній Америці він засвідчував перевантаження каналів грошового обігу масою грошей, яка перевищувала потребу в них економічної системи. В ХІХ ст. в Англії і Франції використання терміну "інфляція" було пов'язане з поясненням надмірного зростання грошової маси, що зумовило її знецінення. В економічній літературі даний термін з'явився на початку ХХ століття [6].

В економічній літературі існують різні підходи щодо визначення сутності інфляції. Так, М.Фрідмен, інфля-

цією визначав економічне явище, коли кількість грошей в обігу зростає швидше, ніж виробництво товарів та послуг. Інфляція виступає однією з найважчих та болючих проблем суспільства. "Це небезпечна, — відмічав М.Фрідмен, — а інколи і фатальна хвороба; хвороба, яка, якщо її вчасно не зупинити, може зруйнувати суспільство".

П. Самуельсон в другій частині підручника "Економіка" дав визначення інфляції як періоду загального зростання цін на товари та фактори виробництва. Також учений вважав, що досягнення стану повної зайнятості, швидше за все, має супроводжуватися помірною інфляцією.

Дж. М. Кейнс був першим, хто проаналізував інфляцію як елемент макроекономічної теорії. Він розглядав інфляційні процеси як невід'ємну складову елементів макроекономічної системи. В кейсіанських теоріях наголошується, що причиною інфляційних процесів є надмірний попит відносно товарної пропозиції. Перевищення попиту над пропозицією Дж. Кейнс назвав "інфляційним розривом".

Г.О. Пухтаєвич визначає інфляцію як переповнення каналів обігу грошовою масою понад потреби товарообігу, що викликає знецінення грошової одиниці і відповідно зростання товарних цін.

На нашу думку, найбільш повно поняття інфляції розкривається в працях Попова В.М. Так, під інфляцією Попов В.М. розуміє знецінення грошей, спричинене диспропорціями в суспільному виробництві й порушенням законів грошового обігу, яке виявляється у стійкому зростанні цін на товари і послуги.

В літературних джерелах існує декілька підходів до виділення видів інфляції. Найбільш поширеною є класифікація за темпами зростання — помірною, підвищеною, галопуючою та гіперінфляцією; також багато авторів виділяють інфляцію за формами прояву — відкриту та приховану; і залежно від причин зростання цін — інфляцію попиту та інфляцію витрат (пропозиції) (табл. 1).

Серед основних негативних проявів інфляції можна назвати такі:

- переповнення каналів грошового обігу паперовими грошима, що призводить до їх знецінення;
- підвищення цін на продукцію масового вжитку, що призводить до падіння купівельної спроможності національної грошової одиниці;
- загальне тривале нерівномірне зниження реальних доходів усіх верств населення, особливо осіб з відносно фіксованими номінальними доходами;
- знецінення грошових заощаджень населення;
- диференціація населення, перерозподіл національного доходу і національного багатства серед населення;
- диспропорційність суспільного відтворення, хатичність виробництва;
- затримка реалізації товарів внаслідок скорочення платоспроможності населення;

Таблиця 2. Індекси споживчих цін у 2003—2013 рр., % (до попереднього місяця)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Січень	101,5	101,4	101,7	101,2	100,5	102,9	102,9	101,8	101,0	100,2	100,2
Лютий	101,1	100,4	101,0	101,8	100,6	102,7	101,5	101,9	100,9	100,2	99,9
Березень	101,1	100,4	101,6	99,7	100,2	103,8	101,4	100,9	101,4	100,3	100,0
Квітень	100,7	100,7	100,7	99,6	100,0	103,1	100,9	99,7	101,3	100,0	100,0
Травень	100,0	100,7	100,6	100,5	100,6	101,1	100,5	99,1	100,8	99,7	100,1
Червень	100,1	100,7	100,6	100,1	102,2	100,8	101,1	99,6	100,4	99,7	100,0
Липень	99,9	100,0	100,3	100,9	101,4	99,5	99,9	99,8	98,7	99,8	99,9
Серпень	98,3	99,9	100,0	100,0	100,6	99,9	99,8	101,2	99,6	99,7	99,3
Вересень	100,6	101,3	100,1	102,0	102,2	101,1	100,8	102,9	100,1	100,1	100,0
Жовтень	101,3	102,2	100,9	102,6	102,9	101,7	100,9	100,3	100,0	100,0	100,4
Листопад	101,9	101,6	101,2	101,8	102,2	101,5	101,1	100,3	100,1	99,9	100,2
Грудень	101,5	102,4	100,9	100,9	102,1	102,1	100,9	100,8	100,2	100,2	100,5
За рік	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5

Джерело: [9].

Таблиця 1. Виокремлення видів інфляції в різних літературних джерелах

№ з/п	Класифікаційна ознака. Вид інфляції	Автори
<i>За ступенем прогнозування</i>		
1	очікувана	Базилевич В.Д.
2	несікувана	Панчишин С., Базилевич В.Д.
<i>За співвідношенням темпів зростання ціни на товари</i>		
3	збалансована	Панчишин С., Базилевич В.Д.
4	незбалансована	Панчишин С., Базилевич В.Д.
<i>Залежно від історичного стилю</i>		
5	класична	Панчишин С., Тарасевич В.М.
6	сучасна	Панчишин С., Тарасевич В.М.
<i>Залежно від сфери та факторів впливу</i>		
7	адміністративна	Азрилян А.Н., Гіжевський В.К., Головаченко В.В.
8	соціальна	Азрилян А.Н., Гіжевський В.К., Головаченко В.В.
9	кредитна	Азрилян А.Н., Гіжевський В.К., Головаченко В.В.
10	імпортована	Загородній А.Г., Везюк Г.Л., Сможенко Т.С., Шипханов М.О.
11	експортна	Загородній А.Г., Везюк Г.Л., Сможенко Т.С.
12	індуційована	Азрилян А.Н., Гіжевський В.К., Головаченко В.В.

Джерело: [3, с. 107].

- підрив грошової, фінансово-кредитної, податкової систем;
- стимулювання спекуляції, економічної злочинності;
- посилення тіньової економіки; затримка інвестиційного процесу;
- неухильне підвищення курсів іноземних валют, послаблення зовнішньоекономічних позицій країни;
- спотворення економічної інформації, показників, особливо за умов прихованої інфляції;
- соціально-політичне напруження в суспільстві [2, ст. 309—310].

В Україні інфляційні процеси спостерігаються від початку її становлення на шлях незалежності. Відомо, що в певні моменти вона була руйнівною, а в інших ситуаціях помірною.

Основним показником інфляції в країні є коефіцієнт інфляції, або індекс споживчих цін, який характеризує загальну зміну цін на товари і послуги у поточному періоді у порівнянні з минулим (табл. 2).

Аналізуючи дані з таблиці 2, можемо побачити, що за 10 років найвищі темпи інфляції в Україні спостерігалися протягом 2007—2008 років і становили відповідно 116,6% та 122,3% за рік, що пояснюється кризовими явищами в економіці. В кінці 2007 — початку 2008 рр. інфляція прийняла форму галопуючої.

У 2008 році Україна мала один з самих негативних соціально-економічних результатів у порівнянні з інши-

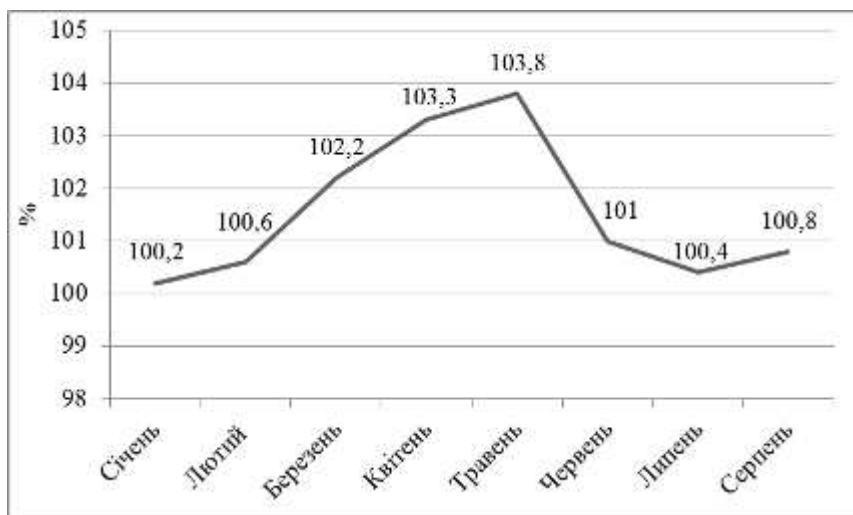

Рис. 1. Індекси споживчих цін за січень — серпень 2014 року

Джерело: побудовано автором на основі [12].

ми країнами, що супроводжувався відтоком капіталу; інфляцією (22,3 %); від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі; зростанням зовнішньої заборгованості економіки при зменшуючи резервах; валютними боргами, що підвищили попит на іноземну валюту, тиснули на курс гривні; неефективною діяльністю органів державної влади, що опікуються економічною сферою; відсутність економічної стратегії господарського комплексу в Україні. У 2008 р. Україна стала чи не єдиною країною, де була висока інфляція і водночас здійснювалася ревальвація грошової одиниці. Тобто купівельна спроможність гривні на внутрішньому ринку знижувалась, а її валютний еквівалент зростає, тоді як у попередні роки в Україні, як і в багатьох інших країнах, девальвація грошової одиниці, як правило, наслідувала інфляцію [4, с. 148].

У 2014 році спостерігаються рекордні значення темпів інфляції, зокрема у травні даний показник становив 103,8%, а в серпні 100,8% (рис. 1).

На думку практиків, зростанню інфляції в серпні в першу чергу посприяв транспортний сектор, демонструючи зростання цін на паливно-мастильні матеріали, автомобілі та послуги залізниці. Експерти зазначили, що частково інфляційний імпульс у серпні в транспортному секторі був викликаний зростанням цін на нафту на міжнародному ринку у попередні місяці. До того ж ціни на автомобілі і запчастини зросли внаслідок підвищення митних тарифів та знецінення гривні [10].

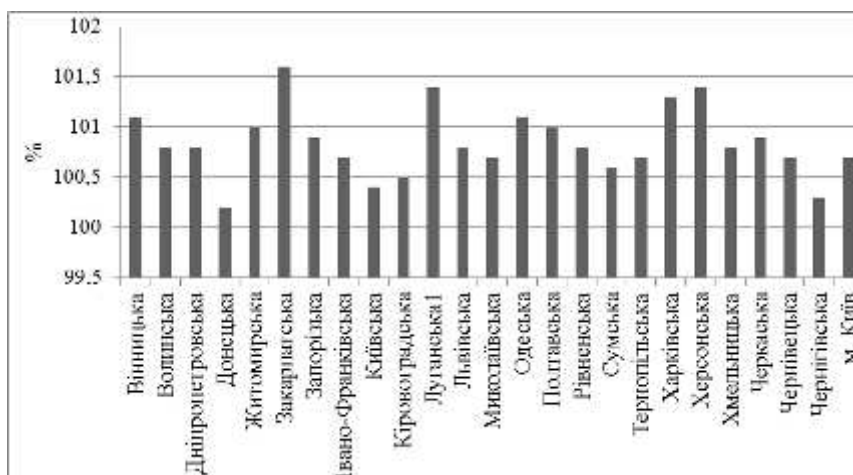

Рис. 2. Індекси споживчих цін за регіонами у серпні 2014 року (без урахування тимчасово окупованих територій), до попереднього місяця, %

Джерело: побудовано автором на основі [11].

На нашу думку, для поглибленого дослідження інфляційних процесів в Україні доцільно також розглянути темпи інфляції за регіонами (рис. 2).

Інфляція призводить до таких наслідків:

- перерозподіл доходів і багатства;
- знецінення заощаджень населення; посилення безробіття;
- згортання товарно-грошових відносин і розширення прямого продуктообміну на основі бартерних угод;
- відставання цін державних підприємств від ринкових; прихована державна конфіскація грошових коштів через податки;
- прискорена матеріалізація грошових коштів; нестабільність та недостатність економічної інформації;
- перелив капіталу зі сфери виробництва у торгівлю;
- зростання кількості посередницьких операцій;
- обмеження кредитних операцій;
- зменшення фінансових ресурсів держави;
- зниження мотивації до праці тощо [8].

Для визначення шляхів впливу інфляції на економічну ситуацію в країні необхідно визначити основні причини її появи. Таким причинами є емісія грошей та підвищення цін. Інфляція супроводжується підвищенням загального рівня цін у той час, як доходи громадян з фіксованою ставкою залишаються постійними, в результаті цього зазначені доходи та інші заощадження починають втрачати свою вартість, і населення вже не може придбати таку саму кількість товарів, як до розгортання інфляції, адже ціни таких товарів вже містять відсоток інфляції. Зниження попиту одразу ж відбивається і на виробничій сфері, знижуються обсяги виробництва, в результаті чого скорочуються працівники, відповідно зростає рівень безробіття, і товарів в країні стає все менше, а паперових грошей все більше, отже, ціни мають тенденцію до зростання. Також необхідно зазначити, що в умовах інфляції стають неможливими будь-які довгострокові угоди (кредитування, інвестування тощо), тому що ніякий кредитор не захоче отримати свої гроші назад знеціненими, тому й порушується нормальний розподіл доходів між кредиторами і дебіторами, причому обидві сторони мають різні інтереси. Отже, обмежуються кредитні операції, в результаті чого зменшуються фінансові ресурси держави.

Для боротьби з інфляцією, необхідно здійснити певні заходи: в короткостроковому періоді — запобігати необґрунтованому зростанню цін (тарифів) на окремі товари і послуги; також запобігати недоброчесній конкуренції і зловживанню монопольним становищем; обмежити ціни та торговельні націнки; обмежити емісію грошей. У довгостроковому періоді — зменшити енерговитрати вітчизняної економіки та її залежність від кон'юнктури світового енергоринку; сприяти розвитку фінансових інструментів і фондового ринку, стимулювати нагромадження та інвестиції, необхідні для ефективного перерозподілу тимчасово вільних активів на цілі активізації інвестиційної діяльності та модернізації економіки; проведення урядом і Національним Банком України комплексу заходів монетарного і фінансового характеру, щоб запобігати надмірному зростанню попиту тощо.

ВИСНОВКИ

Інфляція є складним і багатофакторним явищем, тому для її ефективного державного регулювання необхідно знати причини, що лежать в її основі. Інфляційний процес в Україні є досить нестабільним і, відповідно до створених умов, має порівняно великий потенціал до розвитку. Здійснення оздоровлення фінансової ситуації в Україні надасть змогу зупинити негативні процеси в економіці — спад рівня виробництва, знецінення грошей, дефіцит держбюджету — та забезпечити передумови для подальшого економічного зростання. Україна, маючи значний економічний потенціал, не лише стабілізує фінансову ситуацію, але й забезпечить умови "керованості" інфляційним фактором, що дасть їй змогу посісти належне місце серед інших економічно та соціально розвинених країн Європи.

Література:

1. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — 7-ме вид., перероб. і доп. — К.: Знання — Прес, 2007. — 719 с.
2. Коваленко О. Інфляція в Україні: Особливості та вплив на фінансову систему // Формування ринкової економіки в Україні. — 2009. — № 19. — С. 308—315.
3. Остап'юк Н. А., Дударева К.О. Види інфляції, їх вимірювання і вплив на бухгалтерський облік та економіку в цілому // Вісник ЖДТУ: Економічні науки. — 2012. — № 4 (50). — С. 104—111.
4. Черевик Н.В., Мірошник Т.О. Особливості інфляційних процесів в Україні // Вісник ЖДТУ: Економічні науки. — 2010. — № 3 (53). — С. 146—149.
5. Черешня Г.А., Цвітун Т.В. Інфляційні процеси в Україні // Вісник Хмельницького національного університету // Економічні науки. — 2011. — № 2, Т. 2. — С. 249—252.
6. Космина О.М., Островська Н.Ю. Інфляція та інфляційні процеси в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Economics/3_109889.doc.htm
7. Лопух К.В. Взаємозв'язок інфляції та безробіття: монетаристський підхід до аналізу Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". — Режим доступу — <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2328>
8. Скрипник Р.В. Інфляція як фактор впливу на економіку та економічну безпеку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SND_2009/Economics/40386.doc.htm
9. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/961343-analitiki-ne-ochikuyut-rizkogo-zrostannya-tsin-u-naybliychi-misyatsi.html>

11. Індекс інфляції у серпні 2014 року [Електронний ресурс]. — Газета "Урядовий кур'єр". — [сайт]. — Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/indeks-inflyaciyi-u-serpni-2014-roku/>

12. Індекс інфляції [Електронний ресурс]. — Фінансовий портал "Мінфин". — [сайт]. — Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>

References:

1. Bazylevych, V. D. (2007), Ekonomichna teoriia: Politekonomiia [Economic theory: Political economy], 7 ed, Znannia-Pres, 719 p.
2. Kovalenko, O. (2009), "Inflation in Ukraine: Characteristics and impact on the financial system", Formuvannia rynkovoї ekonomiky v Ukraini, vol. 19, pp. 308—315.
3. Ostap'iuk, N. A. and Dudarieva, K. O. (2012), "Types of inflation, its measurement and impact on accounting and the economy as a whole", Visnyk ZhDTU: Ekonomichni nauky, vol. 4, no. 50, pp. 104—111.
4. Cherevyk, N. V. Miroshnyk, T. O. (2010), "Features of inflation in Ukraine", Visnyk ZhDTU: Ekonomichni nauky, vol. 3, no. 53, pp. 146—149.
5. Cheresnia, H. A. Tsvitun, T. V. (2011), "Inflation in Ukraine", Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, Ekonomichni nauky, vol. 2, pp. 249—252.
6. Kosmyna, O. M. Ostrovs'ka, N. Yu. (2012), "Inflation and inflation in Ukraine", [Online], vol. 13, available at: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Economics/3_109889.doc.htm
7. Lopukh, K. V. "The relationship of inflation and unemployment: monetarist approach to the analysis", Elektronne naukove fakhove vydannia "Efektyvna ekonomika", available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2328>
8. Skrupnyk, R. V. (2009), "Inflation as a factor of influence on the economy and economic security of Ukraine", available at: http://www.rusnauka.com/4_SND_2009/Economics/40386.doc.htm
9. The site of state Statistics (2014), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. The site of newspaper "Governmental Courier" (2014), "Consumer Price Index in August 2014", available at: <http://economics.unian.ua/finance/961343-analitiki-ne-ochikuyut-rizkogo-zrostannya-tsin-u-naybliychi-misyatsi.html>
11. The site of newspaper "Governmental Courier" (2014), "Consumer Price Index in August 2014", available at: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/indeks-inflyaciyi-u-serpni-2014-roku/>
12. Financial Portal "Ministry of Finance" (2014), "The inflation index", available at: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНЬСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"